

НАУКОВІ РОЗВІДКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

УДК 37.014.3:005.336.3(480)
<https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.3712>

Юлія Косенчук

аспірант,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
y.kosenchuk.asp@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0002-8069-7375

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ФІНЛЯНДСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ**

У статті зроблено спробу теоретично дослідити теоретичні аспекти реформування шкільної освіти Фінляндської Республіки. за результатами розвідок проаналізовані етапи реформування шкільної освіти Фінляндії.

Розкрито взаємозв'язки між потребами суспільства щодо вирішення економічних і соціальних завдань і вдосконаленням освітньої галузі та особливості нормативно-правового регулювання освітніми змінами в політико-адміністративних умовах Фінляндії.

Актуальність дослідження випливає з того, що освітня галузь Фінляндської Республіки має високий рейтинг серед показників міжнародних систем оцінювання якості освіти, таких як PISA, PIRLS та TIMSS, що тісно пов'язано з модернізацією шкільної освіти впродовж шести десятиліть. Фінська освіта вирізняється якістю, доступністю та інноваціями.

Особливу увагу приділено кореляції реформування системи освіти з економічним розвитком Фінляндії. Подано етапи економічного розвитку країни в повоєнні часи, зокрема: підвищення рівня можливостей в освіті одночасно з переходом від аграрного до індустріального суспільства; реформування державної загальноосвітньої шкільної освіти одночасно із зростанням сектору послуг та підвищенням технологічного рівня в скандинавському суспільстві; підвищення якості базової освіти та удосконалення вищої освіти одночасно з глобалізацією країни.

Розкрито трансформацію поняття «рівність» шкільної освіти від кількісної основи до якості освіти. Приділено увагу головним рушіям в модернізації освіти в контексті гнучких економічних змін. Акцентовано увагу на тому, що провідну роль у відновленні економіки були: сильна соціальна згуртованість, міцна система безпеки та освітня система.

Охарактеризовано організаційні та змістові зміни, особливості структурних новацій в освітній галузі.

Проаналізовано етапи реформування фінської шкільної освіти, що знаходять своє відображення у багатьох працях, зокрема у роботах Пасі Салберга. Акцентується увага на тому, що необхідні послідовні та гнучкі дії щодо модернізації теоретичних та методологічних основ освітньої галузі, удосконалення ефективності структур та управління в освіті.

Ключові слова: розвиток освіти; реформування; шкільна освіта; Фінляндська Республіка; якість освіти.

© Косенчук Ю., 2022

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022

Вступ. Розвідки реформування шкільної освіти в Фінляндській Республіці, що пройшла шлях від існування як частина Швеції, як Велике князівство Фінляндське (в складі Російської

імперії) до парламентської республіки, що стала членом ООН та вступила до Європейського Союзу, мають важливе значення для здійснення освітніх реформ в Україні.

У результаті аналізу наукових розвідок, можемо констатувати, що Фінляндія асоціюється з якістю, доступністю та інноваціями в освітній галузі. Головною метою освітньої політики Фінляндії впродовж останніх шести десятиліть є розвиток рівня освіти та надання рівних можливостей усім громадянам, незалежно від місця проживання, матеріального становища, мови чи статі. Як констатують показники міжнародних систем оцінювання якості освіти, зокрема, PISA, PIRLS та TIMSS, Фінляндія досягла своєї мети (OECD, 2001), (OECD, 2004a, b).

Важливого значення набуває дослідження реформування шкільної освіти Фінляндії, адже використання провідних ідей є актуальним у період реформування вітчизняної освітньої галузі. Актуальність зазначеної проблеми знайшла часткове висвітлення у роботах Л.Загоруйко, О.Першукова, Е.Ахо, А.Антикайнен, С-Е.Нансен, К.Піткянен, Р.Саллберг, Н.Сімола, J.E.Туовінен, J.Валіярві, І.Вестбуру та ін. із огляду на те, що немає цілісного дослідження учених з окресленої проблематики, вона є актуальною.

За результатами теоретичних розвідок українських і зарубіжних учених, встановлено, що ґрунтовно вивчено дослідницькі практики реформ та розвитку шкільної освіти Фінляндії. Попри це, теоретичні аспекти реформування шкільної освіти Фінляндської Республіки потребують окремого дослідження.

Метою даної статті є висвітлення теоретичних аспектів реформування шкільної освіти Фінляндської освіти.

Завдання статті полягають у дослідженні теоретичних факторів, що зумовлювали реформування освітньої галузі в Фінляндській Республіці та аналіз змін, що відбулися у контексті системних досліджень, що дозволяє поглибити розуміння зазначеної наукової проблеми.

Еволюція фінської освітньої реформи

Шлях Фінляндії до реформування та вдосконалення шкільної освіти був повільним і стабільним. Нинішній успіх фінської освіти пояснюється саме цим стабільним процесом, на який не впливали зміни політичних сил (Ахо Е., Піткянен К., & Саллберг Р., 2006, р.16-34).

Еволюція освітньої реформи Фінляндії тісно пов'язана з економічним і політичним розвитком після Другої світової війни. Фінська освітня політика та практика можуть стати зразком для наслідування інших країн, які прагнуть досягнути успіху в реформуванні освіти. Зокрема, Е.Ахо, К.Піткянен, Р. Саллберг у своїй праці «Policy development and reform principles of basic and secondary education in Finland since 1968.» зазначають, що історію успіху Фінляндії можна пояснити, насамперед, її специфічною національною історією та культурою. (Ахо Е., Піткянен К., & Саллберг Р., 2006, р.16-34).

У результаті аналізу законодавчої бази фінської шкільної освіти (70-х рр. XX століття — 20-х рр. XXI століття), до основних чинників впливу на реформування фінської шкільної освіти, слід віднести: законодавче регулювання та нормативно-правову базу щодо реформування освітньої політики, національні освітні стандарти, модернізацію структури, змісту й організації освіти на таких засадах: компетентнісний підхід, дитиноцентризм, рівний доступ до якісної освіти, впровадження безперервної освіти впродовж життя (Sahlberg, P., 2011, p.3-23).

За роки незалежності Фінляндської Республіки (починаючи з 1917 року) фінська шкільна освіта зазнала змін у структурі, перегляді національних освітніх стандартів, змісті освітніх і навчальних програм та підручників.

Результати аналізу теоретичних аспектів реформування шкільної освіти в Фінляндії свідчать про наявність кореляції між оновленням цілей, змісту й методик навчання та підвищенням її якості.

Становлення змісту фінської освіти визначалося соціально-економічними і політичними чинниками. Сучасна фінська економіка вважається однією з успішних у світі та базується на креативності та інноваціях, однак, так було не завжди. Ця зміна зумовлена приєднанням Фінляндії до Європейського Союзу у 1995 році. Після розпаду Радянського Союзу Фінляндія була змушена урізноманітнити стратегію експорту своєї продукції, довелося змінити лісову промисловість і виробництво традиційної промисловості на більш конкурентоспроможну та сучасну. Відтак, Фінляндія почала інвестувати в науку та технології, пов'язуючи своє технологічне майбутнє з минулим, дотримуючись таких соціальних цінностей, як: справедливість, інклюзивність та добробут у державі (Hargreaves A., Shirley D., 2012, p.56-66).

Кореляція реформи системи освіти з економічним розвитком Фінляндської Республіки

Слід зауважити, що відомий дослідник фінської освіти Пасі Саллберг (Sahlberg, P., 2010b, p. 323-348) відмітив, що розвиток фінської системи освіти корелюється з етапами економічного розвитку країни після Другої світової війни, а саме:

- з 1945 року відбувалося підвищення рівня можливостей в освіті одночасно з переходом від аграрного до індустріального суспільства;
- з 1965 року здійснювалося реформування державної загальноосвітньої шкільної освіти одночасно із зростанням сектору послуг та підвищенням технологічного рівня в скандинавському суспільстві;
- з 1985 року відбувалося підвищення якості базової освіти та удосконалення вищої освіти одночасно з глобалізацією країни.

Як засвідчують проведені нами дослідження, провідне місце в реформуванні фінської шкільної освіти мали такі показники, як: структура системи освіти, що забезпечувала доступ до підвищення якості освіти для кожного громадянина; форма та зміст освітніх/навчальних програм, орієнтованих на розвиток індивідуальності, цілісності особистості; удосконалення безперервної освіти вчителів, що має відповідати потребам, що виникають внаслідок змін у структурі системи освіти та в освітніх/навчальних програмах (Routti, J.& Ylä-Anttila, P., 2006).

Основним принципом освітньої політики Фінляндської Республіки були і залишаються рівні умови навчання (за статтю, соціально-економічним походженням та місцем проживання) (Ministry of Education, 2003). Всі отримують рівну та безкоштовну базову освіту. Проте, як показують наші розвідки, на початковому етапі реформування шкільної освіти «рівність» характеризувалася чисельним підґрунтям, а розподіл шкіл та доступ до них ставало мірилом рівності. Сьогодні «рівність» суголосна з якістю освіти, а індивідуальні результати навчання є мірилом зацікавленості учасників освітнього процесу (Jakku-Sihvonen, R., 2002, p.9-27).

Водночас головними маркерами в реформуванні освітньої політики в контексті економічних змін була гнучкість економіки щодо реагування на виклики та потреби суспільства. Досвід Фінляндії демонструє важливість цієї гнучкості, оскільки вона змогла значно реструктурувати свою економічну структуру під час кризи на початку 1990-х років. Рушіями відновлення економіки були сильна соціальна згуртованість та міцна система безпеки. Проте, провідну роль відіграла освітня система, під час економічної кризи Фінляндія вже досягла високих результатів в освітній галузі, що сприяло необхідній структурній перебудові економіки. Понадусім освітня система змогла дуже швидко та гнучко реагувати на нові виклики. Як наголошував прем'єр міністр в своїй доповіді систематичні процеси в реструктуруванні економіки є результатом глобалізації та наголошував, що ключовими елементами глобалізації є економічна система Фінляндії, освіта, інфраструктура ІКТ та інноваційна система (Prime Minister's Office Publications 26/2004).

Зауважимо, що освіта є ключовим елементом економіки, заснованої на знаннях та інноваціях. Модернізація суспільства відбувається в поєднанні здібностей людства та кваліфікаційного зростання, що доповнюють технологічні досягнення. Нові технології не можуть бути впроваджені без достатньої підготовки та освічених громадян (Jakku-Sihvonen, R., 2002, p.9-27).

Етапи освітніх змін

У роботах Пасі Салберга (Sahlberg, 2009, p.13-56) знаходимо спроби виокремити три етапи освітніх змін, а саме:

- переосмислення теоретико-методологічних засад шкільного навчання (1980-ті роки XX століття);
- удосконалення через мережу шкіл та саморегульовані зміни (1990-ті роки XX століття);
- ефективність структури та управління (2000-ні роки — донині).

У 1980-х роках XX століття, під час першого етапу реформування фінської шкільної освіти, відбулися структурні зміни, при чому основна увага приділялася знаннєвій концепції та навчанню в школі. Рушієм цих змін стало впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій у школах. Технологічний розвиток поєднувався зі зміною вектору наукових досліджень.

У згаданий період були написані та видані такі посібники для вчителів, зокрема: Концепція знань (Conception of Knowledge), Концепція навчання (Conception of learning) (Voutilainen, T., Mehtalainen, J.& Niiniluoto, I., 1989), Про можливості шкільних змін (About the possibilities of school change) (Miettinen, R. 1990). Завдяки цим матеріалам відбувалося переосмислення уявлення про знання та навчання. Матеріали вищезгаданих посібників використовувалися під час підвищення кваліфікації вчителів до 1990-х років.

У цей час відбувається пошук інноваційних підходів у навчанні й викладанні та підвищення довіри до шкіл, їх спроможності знайти результативні шляхи підвищення якості навчання учнів. Під час економічної кризи муніципалітетам була надана свобода у вирішенні розподілу бюджету, а школи мали вирішувати, що насправді їм необхідно. Вчителі свідомо звертали увагу на різноманітності викладання і навчання (що не залежало від економічного стану країни), використанні різноманітних методів навчання (як при плануванні, так і під час роботи в класі).

У 1990-і роки XX століття другий етап реформування виник у результаті змін в управлінні освітою в Фінляндській республіці. Реформу національної навчальної програми 1994 року асоціюють з основною реформою в шкільній освіті в Фінляндії. Основних змін зазнали освітні/навчальні програми, відбулися зміни у взаємодії між школами та батьками, громадськістю і асоціаціями. на рівні центрального управління зміни окреслилися у проекті «Акваріум», що зумовило виникнення платформи для кооперації фінських шкіл, директорів, вчителів та виникненню активних навчальних спільнот. Під час цього етапу було реалізовано 1000 проектів у 700 школах та 163 містах. Ця ініціатива була суголосна з децентралі-

зацією, посиленням автономії шкіл та нівелював конкуренцію між школами (Hellstrom, M. 2004).

Починаючи з 2000-х років розпочався третій етап реформування фінської шкільної освіти, під час якого виникла потреба підвищити дієвість у державному секторі, зумовлену публікацією результатів OECD PISA у грудні 2001 року (OECD 2001). Цей етап освітніх змін зосереджений на реформуванні структури та управління освітою. Було зазначено, що освітня політика, заснована на рівних освітніх можливостях, позитивно впливає на якість освітньої системи та сприяє досягненню високих показників в міжнародних рейтингах (Väljörvi, 2008, p. 55-64).

Зміни в педагогічній діяльності вчителів

Зміни, що відбулися в шкільній освіті також мали вплив на педагогічну діяльність учителів. Останні здобули більше автономії у викладанні, у них з'явилося більше часу на планування, навчання, діагностику та оцінювання (Hargreaves A., Fullan M., 2012, p.82).

У контексті глобального руху реформування освіти та зміни фінської моделі освіти (Global Education Reform Movement (GERM) and Finnish Model of Educational Change) робота вчителів стала взаємопов'язаною із високим рівнем співпраці між школами (Hargreaves A., Shirley D., 2012, p.56). До сьогодні фінські школи співпрацюють та допомагають одна одній і підтримують культуру співпраці вчителів та шкіл. Якісна взаємодія між вчителями зумовлена гнучкістю у викладанні, можливістю вільно змінювати освітню/навчальну програму, за необхідності запроваджувати інновації та нові практики у власну вчительську діяльність (Sahlsberg P., 2015, p. 149).

У згаданий період, фінська освітня політика була побудована на періодичних змінах та системному керівництві, спільних соціальних баченнях та загальноприйнятих цінностях, що тісно перегукуються із сучасними ідеями освітніх змін. Основні риси розвитку справедливої, високопродуктивної системи освіти суголосні з соціальними та економічними трансформаціями в Фінляндії.

Висновки. Зважаючи на зазначене вище, ми дійшли висновку, що досвід реформування шкільної освіти Фінляндії свідчить про те, що

недостатньо мати знання в тій чи іншій сфері чи мати політичні прагнення для відродження країни (суспільства). Реформування фінської шкільної освіти зумовлено соціальними, політичними та економічними змінами. на початку XXI століття Фінляндська Республіка змогла побудувати конкурентоспроможну економіку, зберігаючи ключові компоненти соціальної справедливості.

За результатами дослідження з'ясовано, що впродовж останніх шести десятиліть Фінляндська Республіка досягла світового визнання в освітній політиці, що підтверджують міжнародні показники PISA, PIRLS, TIMSS. Послідовні та систематичні зміни в законодавчій базі, національних освітніх стандартах, структурі, змісті та організації освітнього процесу сприяли підвищенню якості освіти.

Сутність вищевикладеного демонструє, що основними маркерами реформування фінської шкільної освіти були: рівні освітні можливості, систематичне підвищення якості освіти, підготовка кваліфікованих педагогічних працівників, взаємодоповнюваності та розвиток системи освіти в цілому.

Слід констатувати, що Фінляндія є орієнтиром для інших країн щодо модернізації освіти. Фінський успіх реформування освіти пов'язаний зі змінами сучасного світу. Здобуток Фінляндії залежить від визначення навичок і компетенцій, що знадобляться суспільству в майбутньому, враховуючи зміни, як зовнішні, так і внутрішні.

Отже, важливо зазначити, що досвід реформування фінської освіти спонукає вчитися не лише на минулому, власному досвіді чи досвіді інших країн, але і прогнозувати майбутнє. Це один із ключових уроків фінського прикладу, який певною мірою пояснює, чому Фінляндія не лише змогла здійснити трансформацію в економіці, що ґрунтувалася на знаннях, а й визначити причини зростання конкурентоспроможності фінської освіти..

Перспективою подальших наукових розвідок є вивчення позитивного досвіду модернізації фінської шкільної освіти з метою визначення ефективних шляхів впровадження кращих ідей в освітній галузі України.

REFERENCES

1. Aho E., Pitkänen K., & Sahlberg P. (2006). *Policy development and reform principles of basic and secondary education in Finland since 1968*. Washington, DC: World Bank, , p.16-34 [in English]
2. Hargreaves A., Shirley D. (2012). *The Global Fourth Way, The Quest For Educational Excellence*, Sage Publications, London, p.56-66. [in English]
3. Hargreaves A., Fullan M. (2012). *Professional Capital, Transforming teaching in Every School*, Teachers College Press, Amsterdam, p. 82. [in English]
4. Hellstrom M. Muutosote. (2004). *Akvaarioprojektin pedagogisten kehittämishankkeiden toteutustapa ja onnistuminen [The way of change-the implementation and success of pedagogical development projects at the experimental school of the Aquarium-project]*, Helsinki: University of Helsinki. [in Finland]

5. Jakku-Sihvonen R. (2002). "Differences between School-Specific Results in Terms of Equality in Education." In "Evaluation of the Equal Opportunities in the Finish Comprehensive Schools 1998–2001." Evaluation 11/2002. National Board of Education. Helsinki. p.9-27 [in Finland]
6. Lehtinen E. et al. (1989). *Oppimiskäsitys [Conception of learning]*, Helsinki: Valtion painatuskeskus. [in Finland]
7. Miettinen R. (1990). *Koulun muuttamisen mahdollisuudesta [About the possibilities of school change]*, Helsinki:Gaudeamus. [in Finland]
8. Ministry of Education (2003). "Koulutus–Koulutuspolitiikka Suomessa(Education–Education policy in Finland)." <http://www.minedu.fi/opm/koulutus/index.html>. [in English]
9. OECD *Knowledge and skills for life: first results from PISA 2000*. (2001). Available online at: <http://www.pisa.oecd.org/>, [in English]
10. OECD *Learning for tomorrow's world: first results from PISA 2003*. (2004). Available online at: <http://www.pisa.oecd.org/> [in English]
11. OECD *Problem solving for tomorrow's world. First measures of cross-curricular competencies from PISA 2003*. (2004). Available online at: <http://www.pisa.oecd.org/> (accessed 21 December 2004). [in English]
12. Prime Minister's Office. (2004). "Finland's Competence, Openness and Renewability. The Final Report of the Finland in the Global Economy Project." Prime Minister's Office Publications 26/2004. <http://www.vnk.fi/tiedostot/pdf/en/91776.pdf>. [in English]
13. Routti J.& Yla-Anttila P. (2006). *Finland as a knowledge economy. Elements of success and lessons learned*, Washington, DC: World Bank. p.39-55 [in English]
14. Sahlberg P. (2009). *Ideat, innovaatiot ja investoinnit koulun kehittamisessa [Ideas, innovation and investment in school improvement]*, in Suortamo M., Laaksola H. & J.Väljjarvi (eds.) *Opettajanvuosi 2009-2010 [Teacher's year 2009-2010]*, Jyväskylä: PS-kustannus. p.13-56. [in Finland]
15. Sahlberg P. (2010). *Educational change in Finland*, in A.Hargreaves, M.Fullan, A.Lieberman & D.Hopkins (eds.) *International handbook of educational change* (2nd edition), New York: Kluwer., p.323-348 [in English]
16. Sahlberg P. (2011). *Paradoxes of educational improvement: The Finnish experience*, *Scottish Educational Review*, 43 (1), p.3-23. [in English]
17. Sahlberg P. (2015). *Finnish lessons, What we can learn from educational change in Finland?*, Teachers College Press, Columbia University, New York and s, p.149. [in English]
18. Väljjarvi J. (2008). *Miten hyvinvointi taataan tulevaisuudessakin? [How to guarantee welfare also in future?]*, in M. Suortamo, H., Laaksola& J. Väljjarvi (eds.) *Opettajan vuosi 2008–2009 [Teacher's year 2008-2009]*, Jyväskylä: PS-kustannus, p.55-64. [in Finland]
19. Voutilainen T., Mehtalainen J.& Niiniluoto I. (1989). *Tiedonkäsitys [Conception of knowledge]*, Helsinki: Kouluhallitus. [in Finland]

Yu. Kosenchuk.

THEORETICAL ASPECTS OF SCHOOL EDUCATION REFORM IN THE REPUBLIC OF FINLAND

The article attempts to theoretically investigate the theoretical aspects of school education reform in the Republic of Finland. According to the results of research, the stages of reforming school education in Finland are analyzed. The relationship between the needs of society to solve economic and social problems and the improvement of the education sector and the features of legal regulation of educational changes in the political and administrative environment of Finland are revealed.

The relevance of the study is due to the fact that the education sector of the Republic of Finland has a high rating among the indicators of international education quality assessment systems such as PISA, PIRLS and TIMSS, which is closely related to the modernization of school education for six decades. Finnish education is characterized by quality, accessibility and innovation.

Particular attention is paid to the correlation of education reform with the economic development of Finland. The stages of economic development of the country in the postwar period are presented, in particular: increasing the level of opportunities in education simultaneously with the transition from agrarian to industrial society; reforming public secondary education along with the growth of the services sector and raising the level of technology in Scandinavian society; improving the quality of basic education and improving higher education at the same time as globalizing the country.

The transformation of the concept of "equality" of school education from the quantitative basis to the quality of education is revealed. Attention is paid to the main drivers in the modernization of education in the context of flexible economic change. Emphasis was placed on the fact that the leading role in economic recovery was: strong social cohesion, strong security system and educational system.

Organizational and content changes, features of structural innovations in the field of education are characterized.

The stages of reforming Finnish school education, which are reflected in many works, in particular in the works of Pasi Sahlberg, are analyzed. Emphasis is placed on the need for consistent and flexible actions to modernize the theoretical and methodological foundations of the education sector, improve the effectiveness of structures and management in education.

Key words: education development; reforming; school education; Republic of Finland; quality of education.

Рецензент:

Андрощук І.М. — д.пед.н., професор кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Стаття надійшла до редакції: 01.06.2022р.

Прийнято до друку: 10.06.2022р.

kybg.edu.ua